

Илија ЛАКУШИЋ*

ОСЛОБАЂАЊЕ ЕНЕРГИЈЕ – ПОКУШАЈ ФОРМЕ И СТИЛА

Апстракт: Овај текст покушава да освијетли поетику пјесника Јанка Ђоновића са једног другог аспекта. Дакле, заобилази се оно што је највише третирано у критици која се односи на овог пјесника: социјални мотиви, пејзаж, дескрипција... а у први план се износи енергија и покушај њеног ослобађања кроз вербални исказ. Покушава се показати како Ђоновић кроти своју поетску природу, творећи једно, за своје вријеме и окружење, ново биће пјесме. По том основу он бива различит у својој генерацији и заузима самосвојно мјесто по снази свога талента.

Кључне ријечи: *поетика, енергија, форма, стил, мотив, амбијент*

У поновном читању поезије Јанка Ђоновића покушао сам да ослоним своја поетска чула на његове доминантне карактеристике: социјалну компоненту и присуство завичајног пејзажа. То јесте сасвим исправно, али, примијетио сам, такође, и веома обрађено у књижевној критици и теорији. Истовремено, поставио сам себи питање: Који субјективни приступ овом дјелу могу направити, а да он афирмише његову поетику и мени пружи могућност смисленог теоријског размишљања?

Носећи већ давно снимљен „чип” његовог поетског говора, мени се још прије читања покрећу амерички рудокопи на чијим окнима се сударају „црнци и Црногорци”... Црмница у којој зрију грожђе и нар... Морача која својом воденом енергијом бије у обале... То је, дакле, незаобилазан снимак који је печат поезије овог пјесника. Но поћи за првим инстиктом увијек значи наћи се на путу рефлексног, а не рефлексивног истраживања. Па како сам покушао да направим отклон од таквог приступа понудио сам себи малу провокацију – да се загледам у анатомију и, ако се тако може рећи, у метаболизам поетског текста.

Шта би то могло да значи?

* Илија Лакушић, Подгорица

Ако ништа друго, ради се о преусмјеравању анализе. Заобићи незаобилазно: социјалну и дескриптивну природу стиха, а упустити се у начин и набој казивања поетских оптерећења. Но, истовремено, у пролазу, признати главно, и почети из мање обрађеног сегмента, а то је енергетска природа поезије и покушај да се кроз нешто слободнију форму дође до модернијег књижевног израза, у крајњем, до стила. Ако се то, у овом случају гдјекад, не постиже суздржаним постављањем вјетра на вагу, а оно очити су покушаји кроћења једне разуздане природе и доброг јахања на добром коњу.

Ето основа за једну, рекао бих, нову тему.

Па како Јанко Ђоновић то ради и чиме је условљен његов крајњи поетски исход?

Прије него покушамо да назначимо одговор, требало би сагледати књижевни амбијент времена у којем је живио овај писац, шта је била његова културолошка матрица и који су канони стајали као понуда за превазилажење и ослобађање мисли. Нема сумње, то се види по његовом поетском напону и различитости гласа, по озбиљној амбицији да буде самосвојан и гласан. И да није било самосвојности у књижевном и естетском искуству, он би свакако, на трагу свог поетског и интимног менталитета показао аутентичан осјећај свијета, времена и, уопште, елемената који су потстицај пјевања.

А оно чиме је пјесник, може се рећи, био коначно дефинисан, јесу полазни мотиви и схватање поетске мисије. То одређење са ове дистанце се такође може процијенити, а то је снага колективне еуфорије која је плувала низ своје идеале, као што је то чинила и чини у свим временима. Но лектира и поетска комуникација тог времена ипак су били озбиљна провокација да се намами поетска енергија и да се један такав занос окуппи око претензије да се буде нов. Мада је систем вриједности ишао према идеолошким надзорима, у поезији Јанка Ђоновића отвара се простор и за она искуства из којих ће доћи мотиви и њихово поетизовање, као што је случај са његовим најбољим пјесмама. То рационално отварање могло је значити борбу у епицентру традиције да се дјелотворно покаже како постоји и нешто другачије. А то другачије није било ново у односу на свјетска достигнућа већ у односу на домаћу опчињеност освојеним формама и стиловима. Био је то, по мом увјерењу, значајан тренутак који није прескакао нивое, али јесте преспајао нијансе и био копча у додиру културолошких епоха. Осјећајући пуцање бране и могућности да се, рецимо, о Морачи пише природно и слободно – онако како она тече, аутор, рекло би се, доживљава задовољство креације која га, као и сами ток

моћне ријеке, води у један нови поетски круг којем припадају и „Црнци и Црногорци”, „Црмници”, „Коњуари”, „Четири јарбола”, „Баштина пред поплаву”, „Пред свјетлошћу”, „Прашуме Париза” и многе пјесме у којима се енергија расипа као и природа на коју се односи и као разне урбане и животне еуфорије које су мотив пјевања.

Природа мотива, природа писца и природа пјевања у овим пјесмама се увелико поклапају и творе често допадљив пјеснички резултат. Но структура укупног поетског казивања подразумијева више срећних и рационалних околности како би се одржао рез на којем се спајају разни поетски менталитети и културолошки феномени. Ради се о координацији коју никад није лако постићи. То није никакав Ђоновићев усуд, нити усуд генерације, већ објективна околност и цивилизацијска степеница – постамент на коме се ствара жива култура и увећава културна баштина. Тако се, напokon, ограничавајућа околност претвара у шансу да генерација, а реалније је да то буду генерације, помјери систем вриједности и помјери своју позицију у односу на окружење па и у односу на укупно искуство као апсолутну мјеру литерарног досега. Има у тој чињеници ризика јер у превирању и још неутврђеном терену има доста одрона, посртања, али и успона. Ђоновић и његова генерација урадили су позамашан посао на утврђивању тог тла.

Како је све, од рукописа до његових семантичких значења, подложно психолошком тумачењу, тако је и поетика као естетско исходиште, такође, одраз унутрашње пулсације и кардиограм лирске борбе да се опише доживљај свијета и живота. Отуда је и хватање тих осјећања једна дубља биографија душе која из хаоса необавезних детаља твори прилично поуздану матрицу из које се може уобличавати виша реалност. Наравно, она реалност која може служити поезији и филозофији, па и вишој историјској науци која са дистанце усаглашава позиције и процјене које гравитирају истини.

Ипак, пратећи степенице које су га водиле успону, Ђоновић, можемо слободно рећи, припада оној плејади црногорских пјесника који су водили естетску борбу да се домогну нових искустава. Отуда се и у његовој поезији може наићи на позитивне трагове који су са европских путева све више залазили у провинцију, тако да данас те провинције више овдје готово и нема већ се путеви укрштају, прате и мимоилазе савим равноправно.

Надаље, покушавам да се прецизније ухватим за оно што сам назвао ослобађањем енергије, а код Ђоновића се тај процес манифестује као узнемирана материја која се представља у разним формама. Ова лирска уз-

немиреност се испољава као духовни изазов који своју енергију и радозналост покушава да артикулише у језику. Сама артикулација, као крајњи вербални и артистички исход, дијели судбину свог аутора па се конституише на размеђи путева који су Ђоновића водили између села и града, између урбаног и руралног, између раних искустава и оног што се нуди као велика библиотека на путевима едукације и стилских вјежби, како би рекао Кено. Но било како се узносило поетско искуство овог аутора, његовој енергији је пријало искуство слободног стиха и сазнање да ритам природе и живота може опонашати и поезија. Односно, не само да може већ, да кажем слободније, преписује кишу, вјетар, набујале воде, те лична осјећања и заносе који човјека чине комплексним бићем. Тиме на најсигурнији начин отвара нове предјеле за успостављање оригинала. Поезија Јанка Ђоновића функционише, рекао бих и настаје, као дио процеса који га окружују. Хоћу рећи да његов исказ бива најчешће посљедица ослобађања поетске грађе која под својим теретом тежи да буде саопштена. Она је онај набој и напор који се обраћа језику и, тежећи да се реализује као вербална суштина, покушава да употријеби логичан и прецизан слух да из једног облика прелази у други. Тако поезија и овдје, у мјери колико се Ђоновић препушта природи коју обожава, настаје на принципу осмозе која из природног метаболизма овладава и његовом употребом ријечи.

Зашто сам одабрао и упустио се у овај аспект Ђоновићеве поезије?

Превасходно из разлога што имам утисак да се ради о аутору и дјелу чија је међусобна условљеност доведена до елементарног примјера и што би сам поетски опус могао најбоље свједочити на трагу оваквог критичког исказа. Као да је и он сам био естетски привржен робусном стиху, са једне стране, и истовременом надзору суптилитета који су у координацији давали оно што имамо као коначан стил и форму пјесника. Тај стил и форма јесу чежња сваког поетског изражавања јер се само дијелом остварују, односно: увијек остају као недовршено савршенство.

Теорија књижевности је, мени се чини, узела оно што се могло уклопити у формалне подјеле по мотивском одређењу. Она то чини како би се сачувала од импровизације, међутим, постижући тај циљ ризикује да затвори неформална питања којима поезија тежи. Поседно поштујем тај труд који се уклапа у амбицију свеколиког исказа који жели да помјера границе употребе ријечи. Зато је поезија увијек креативан чин који критици ослобађа теоријске изазове. Но, уважавајући поуздане и проучене методе погодне за школске програме који то несумњиво заслужују,

вјерујем да запуштамо један сложенији простор који је дубљи смисао и страст креативног чина. Та неформална питања јесу добар дио поетског вјетра који дува у једра Ђоновићевог текста и помаже му да буде препознатљив у широком спектру поетског говора.

Илија LAKUSIC

RELEASE OF ENERGY – THE ATTEMPT OF THE FORM AND THE STYLE

Summary

This text tries to enlighten Janko Djonovic's poetry from an other point of view. Consequently, it avoids what is mostly treated in critics related to this poet: social motives, landscape, description... while the emphasise is on the attempt to liberate energy through verbal expression. The text tries to show how Djonovic conducts his poetic nature making one, for his time and environment, new poetry form. Based on this criterion, he is different from his generation and occupies a significant place in literature thanks to the strenght of his talent.

Key words: *poetry, energy, form, style, motive, ambience*